

مقاله پژوهشی: مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه نظامی

سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی

حسین سلامی^۱، یعقوب زهدی نسب^۲، داود آقا محمدی^۳، سیروس نعمت‌زاده^۴

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۵/۱۸

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۲۱

چکیده

سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی بدون شک یکی از فرماندهان تأثیرگذار ایرانی در طول تاریخ به‌خصوص دوران دفاع مقدس و محور مقاومت و مطرح در صحنه‌های جهانی، به شمار می‌رود؛ لذا شناخت اندیشه نظامی وی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از آنجایی که یکی از ابعاد و وجوه تشکیل‌دهنده اندیشه نظامی، مبانی نظری و اعتقادی است، لازم است مقوله‌های مبانی اعتقادی ایشان نیز، مورد بررسی، تحقیق و شناسایی قرار گیرد. به همین منظور مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه نظامی شهید سلیمانی هدف این تحقیق بوده و سؤال اصلی آن عبارت است از: مبانی اعتقادی مؤثر بر شکل‌گیری اندیشه نظامی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی چیست؟ در پاسخ به این سؤال، پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و جامعه آماری شامل سخنرانی‌های عمومی و خصوصی، مصاحبه رسمی، کتاب و دست‌نوشته (وصیت‌نامه، یادداشت و...) و نمونه‌گیری از جامعه آماری تا حد اشباع داده‌ها انجام شده و تجزیه تحلیل داده‌ها با استفاده از روش داده بنیاد و نرم‌افزار مکس کیو دا به عمل آمده است. یافته‌های تحقیق مبین این است که اعتقاد عمیق به اصول دین، شناخت، اعتقاد و توکل به خدا، نبوت و پیامبری نبی مکرم اسلام (صلی الله و علیه و آله و سلم)، معاد و جهان آخرت، امامت امامان شیعه (علیه السلام)، عدالت و فروع دین همانند نماز، روزه، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر و به‌خصوص تولی و تبری و... از خصوصیات بارز اعتقادی شهید سلیمانی بوده که در عمل نیز به عینه مشاهده گردیده است.

واژگان کلیدی: مبانی اعتقادی، اندیشه، اندیشه نظامی، شهید سلیمانی، داده بنیاد

^۱ استادیار علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

^۲ استادیار علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

^۳ استاد دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

^۴ دانشجوی دکتری اندیشه نظامی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) S.nematzadeh@khadu.ac.ir

مقدمه

اندیشه نظامی و امنیتی و دفاعی، تفکر در باب مسائلی چون دفاع، امنیت جامعه و فرد، برخورد با دشمن و نظیر این‌هاست؛ یعنی تفکر و اندیشه در باب برخی از مهم‌ترین و حیاتی‌ترین مسائل زندگی نوع انسان که با بقا و استمرار حیات و زندگی او بستگی دارد، لذا اندیشیدن در باب دفاع و امنیت برای نوع انسان یک ضرورت حیاتی، زیستی، تاریخی و تمدنی است. (جمشیدی، ۱۳۸۹: ۱۴۰)

اسلام به‌عنوان یک مکتب جامع و کامل با ادعای رهایی‌بخشی نوع انسان و رساندن او به سعادت، نگاه خاصی به امور نظامی و دفاعی دارد. بر اساس اصل کامل‌بودن و جامعیت اسلام و ضروری بودن پیروی همه‌جانبه از قوانین و مقررات آن، در امور نظامی نیز یک مسلمان می‌بایست جهت‌گیری اقدامات و حرکت‌های نظامی خود را از اسلام و قرآن اخذ نماید.

فرماندهان نظامی در قالب ارتش جمهوری اسلامی ایران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نیروهای انتظامی و نیروهای مردمی با برخورداری از نگرش نظامی خود (حتی با وجودنداشتن شکل مدون) که برگرفته از انقلاب اسلامی و آرمان‌ها و ارزش‌های آن بود، توانستند هشت سال دفاع مقدس را، با سربلندی پشت سر گذاشته و تجربیات گران‌سنگی را به دست آورند. یکی از این فرماندهان که سال‌ها، در دفاع مقدس و بعد از آن و در جبهه‌های مختلف در داخل و خارج از کشور با این نگرش و اندیشه، مجاهدت نموده، سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی بود.

به تعبیر مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، او (شهید سلیمانی) نمونه برجسته‌ای از تربیت‌شدگان اسلام و مکتب امام خمینی^(رحمه‌الله‌علیه) بود، او همه عمر خود را به جهاد در راه خدا گذراند. (پیام مقام معظم رهبری به مناسبت شهادت شهید).

از محورهای عمده و مسئله‌ی اساسی مباحث اندیشه نظامی، پرداختن به مبانی و بنیان‌های نظری است؛ لذا تفکرات و تجارب نظامی و دفاعی به‌علاوه مبانی نظری و عقیدتی اندیشه‌ها همگام با تحولات نظامی، سازنده مباحثی هستند که ما از آن تحت عنوان اندیشه نظامی و مبانی آن یاد می‌کنیم. با توجه به فرماندهی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی در نیروی قدس سپاه، تبیین اندیشه نظامی ایشان کمک شایانی برای ادامه راه این نیرو در محور مقاومت خواهد بود و این مقاله این هدف را دنبال می‌کند که با تبیین مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه نظامی این شهید بزرگوار،

گامی در جهت توسعه و تعمیق اندیشه‌های وی برداشته و به این سؤال اساسی پاسخ دهد که: مبانی اعتقادی مؤثر بر شکل‌گیری اندیشه نظامی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی چیست؟

مبانی نظری

- پیشینه شناسی:

با بررسی‌های به‌عمل‌آمده و مطالعه منابع موجود داخل کشور و جستجو در سراچه‌های خارجی قابل‌دسترس، پروژه، رساله، مقاله و تحقیق علمی مستقل و مرتبط با عنوان این تحقیق مشاهده نگردید؛ اما تحقیقات زیر با برخی از موضوعات این پژوهش مرتبط هستند که در روند پژوهش مورد استفاده قرار گرفت:

علی باقری دولت‌آبادی در سال ۱۴۰۰ و در فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، در مقاله‌ای تحت عنوان «انقلاب اسلامی و مکتب‌سازی: نمونه موردی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی» به این نتایج دست‌یافته است: برای مکتب شهید سلیمانی خصوصیات و ویژگی‌های زیر را می‌توان برشمرد: شهادت‌طلبی، شجاعت و شهامت، اخلاص و دین‌داری، آینده‌نگری، تکلیف‌گرایی، اخلاق‌مداری، خدمت‌رسانی به محرومان، دشمن‌شناسی و تمرکز بر هدف و این خصوصیات را می‌توان در دو بعد دسته‌بندی کرد: بعد فردی و بعد مدیریتی.

محسن شفیعی سیف‌آبادی در دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی در سال ۱۳۹۹، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مهم‌ترین شاخصه‌های امنیتی - نظامی مدیریت جهادی سردار سلیمانی از تشکیل لشکر ۴۱ ثارالله در سال ۱۳۶۰ تا مبارزات برون‌مرزی با داعش» به این نتایج دست یافته است: او به‌خوبی نشان داد که امروزه مفهوم «امنیت» از دیدگاه‌های نوین، ماهیت و درون‌مایه‌ای متفاوت با دیدگاه‌ها و نظریات سنتی داشته و معطوف به «مردم» و قلوب آن‌ها است. این مورد خود به‌تنهایی تعبیری واضح و روشن از سرمایه اجتماعی می‌باشد؛ این مهم در شاخصه‌های امنیتی - نظامی سردار سلیمانی در کنار روحیه متواضع و خلق‌و‌خوی آرام او، اهمیت خلق نیروهای مردمی و مدافع ملی در کشورهای عراق و سوریه را بیش‌ازپیش نشان می‌داد؛ بنابراین آنچه در بررسی شاخصه‌های امنیتی - نظامی مدیریت جهادی سردار سلیمانی از تشکیل لشکر ۴۱ ثارالله در سال ۱۳۶۰ تا مبارزات برون‌مرزی با داعش مورد توجه قرار می‌گیرد، هم تاکتیک‌ها و مهارت‌های بدون نقص وی را در برمی‌گیرد و هم به خلق و کارکرد نیروهای دفاع ملی و حشدالشعبی در سوریه و عراق اشاره دارد. سید محمد مقیمی نیز در فصلنامه علمی مدیریت

اسلامی در سال ۱۳۹۹، در مقاله‌ای با عنوان «رهبری اخلاص‌مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی» به این نتایج دست یافته است که: در الگوی طراحی شده، مؤلفه‌ها در قالب چهار عامل ایمان به خدا، جهاد با نفس، ولایت‌مداری و حرکت جهادی گروه‌بندی که هسته مرکزی آن رفتارهای خالصانه است و به‌عنوان مهم‌ترین مضمون تأثیرگذار بر دیگر مضمون‌ها دارای نقش محوری در شکل‌دهی سایر رفتارها است.

مفهوم‌شناسی:

مبانی: مبانی از حیث لغوی جمع مکسر از واژه مبنا است که خود از «بنی» اشتقاق یافته است. کلمه «بنی» در لغت عرب به معنای بناکردن یا ساختن خانه و نیز نیکی کردن آمده است. واژه «مبانی» نیز در این لغت به ساختمان‌ها یا حروف الفبا معنا شده است. (معلوف، ۱۳۸۶: ۱۲) لغت-

شناسان پارسی، واژه «مبنا» را به پایه، ابتدا، بنیان و اساس معنا کرده‌اند. (دهخدا، ۱۳۷۲)

اعتقاد: در لغت‌نامه معین به معنی باورداشتن، گرویدن به یک دین و باور، گروه (معین، ۱۳۶۲) و در فرهنگ عمید چیزی را باورداشتن، به‌درستی چیزی ایمان داشتن، عقیده، رأی، نظر (اسم) و عقیده و ایمان به حق بودن دین اسلام آمده است. (عمید، ۱۳۶۰)

اندیشه: در فرهنگ فارسی معین اندیشه: تفکر، تأمل، بیم و اضطراب معنی شده است (معین؛ ۱۳۶۲؛ ۳۷۷/۱). فکر، گمان، ترس، بیم، اندیشه‌کردن: فکرکردن، خیال‌کردن، احساس ترس و بیم کردن (دهخدا، ۱۳۷۸: ۶ و عمید، ۱۳۶۰: ۲۷۸) آمده است.

اندیشه نظامی: اندیشه نظامی، اشاره به مجموعه عناصر و اجزای نظام‌مندی دارد که در یک منظومه منسجم گرد هم آمده‌اند و در راستای تعریف مفهوم امنیت به مقابله با شرایط و عناصر ناامنی می‌پردازد. (اسدی و همکار: ۱۴۰۱: ۵) تفکری منسجم، موجه، اصولی، مهم و دارای چارچوب نظری و با اهمیت درباره امر و رأی نظامی که به بررسی مسئله بقای مادی و معنوی یک جامعه در مقابل خطرات و تهدیدات با توسل به قوه قهریه و سلاح و در جهت نیل به امنیت و تأمین منافع آن می‌پردازد. (جمشیدی، ۱۳۸۳: ۲۹)

اندیشه و تفکر: اسلام بیش از هر دینی انسان را دعوت به تفکر و تعقل کرده است. این حقیقت را به‌راحتی می‌توان با رجوع به قرآن و روایات اسلامی دریافت. بسیاری از آیات قرآن و روایات به‌طور صریح انسان را دعوت به تفکر در آیات و نشانه‌های الهی می‌کنند، از جمله آیات ۱۶۴ سوره بقره، ۶۹ سوره نحل، ۳ سوره رعد، ۷ سوره غاشیه، ۱ سوره یونس و... همچنین روایت‌های

بسیاری نیز در اهمیت فکر و اندیشه بیان شده از جمله: امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می فرماید: «لا عباده کالتفکر؛ عبادتی مانند اندیشیدن نیست» (آمدی، ۱۳۶۶: ۵۶) و امام صادق (علیه السلام) فرموده اند: «افضل العباده ادمان التفکر، بهترین عبادت مداومت در تفکر است» (کلینی، ۱۳۸۸، ۵۵/۲).

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در مورد اهمیت و جایگاه اندیشه و اندیشیدن می فرماید: انسان‌ها به برکت خرد است که می توانند پیام پیامبران را درک کنند؛ از مشکلات و دشواری‌های راه نورانی پیغمبران نهراسند و آن‌ها را بتوانند پشت سر بگذارند. به برکت عقل و اندیشه و خرد است که بشریت می تواند از مفاهیم قرآن به درستی استفاده کند. اگر جامعه اسلامی به همین یک دستور عمل کند، یعنی نیروی فکر را، به کارگیری اندیشه و خرد را در میان خود، یک امر رایج و عمومی قرار بدهد، عمده مشکلات بشر حل خواهد شد. (مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، ۱۳۹۳/۶/۳)

یکی از نکته‌های برجسته پرورش اندیشه در اسلام، پیوند حکمت‌آمیز موضوع اندیشه با پرورش آن است. در اسلام هر چیزی شایسته اندیشیدن نیست، زیرا عقل با آنچه در مورد آن می‌اندیشد، تغذیه می‌شود و رشد می‌کند. قرآنی که دعوت به اندیشه می‌نماید علاوه بر آنکه راه‌های لغزش آن را بیان کرده، منابع آن را طبیعت، تاریخ و ضمیر انسان معرفی کرده است. (مطهری، ۱۳۹۵: ۶۹)

موضوعات اندیشه نظامی: هر دانش یا اندیشه‌ای دارای موضوعی است. براین اساس اندیشه نظامی دارای موضوعی است که آن را از سایر اندیشه‌ها و معارف متمایز ساخته و آن عبارت است از: دستاوردهای خرد انسانی در طول تاریخ در خصوص مسئله حفظ و بقای نوع انسان در مقابل خطرها و تهدیدها با تأمین منافع او از طریق کاربرد قوه قهریه یا زور می‌باشد، بر همین اساس اندیشه نظامی دارای مسائل گوناگونی است. مهم‌ترین مسائل اندیشه نظامی عبارت‌اند از:

مبانی و بنیان‌های نظری و فکری و اعتقادی شکل‌گیری اندیشه‌های نظامی، تأثیر و تأثر اندیشه نظامی نسبت به زمان و تحولات، اصول جنگ، مقررات و قواعد جنگ، اخلاق و جنگ، معاهده‌ها و قراردادهای نظامی، صلح، نیرو، امنیت، دشمن‌شناسی، تهدید، تکنولوژی، آموزش، لجستیک، طراحی عملیات رزمی، تاریخ نظامی، استراتژی (راهبرد)، تاکتیک و... (جمشیدی، ۱۳۹۶: ۶۰)

ابعاد اندیشه نظامی: هر اندیشه نظامی نیز سه بعد دارد که عبارت‌اند از:

- ۱- مبانی (فرهنگی، معرفتی، اعتقادی، روشی، انسان‌شناسانه و...)
- ۲- مفاهیم (جنگ، صلح، نیرو، سلاح، انسان، رزم، ملت، امنیت، بقا، سیاست و...)
- ۳- عناصر (هنر جنگ، اصول جنگ، انواع جنگ، دشمن‌شناسی و...). (زهدی نسب، ۱۳۹۹)

عوامل مهم شکل‌گیری اندیشه نظامی:

- ۱- عوامل، شرایط و مقتضیات زمانی و تاریخی
- ۲- عوامل، شرایط و ویژگی‌های مکانی (جغرافیایی، زیستی، ژئوپلیتیکی و...)
- ۳- عوامل و ویژگی‌ها و خصایص شخصیتی یا (روانشناسی) شخصیت نظریه‌پرداز و اندیشمند
- ۴- عوامل و ویژگی‌های نظامی، نظام‌های نظامی حاکم، جو و فضای نظامی موجود و...
- ۵- عوامل و ویژگی‌های فرهنگی شامل مکاتب، دیدگاه‌های فلسفی و فکری و تربیتی موجود
- ۶- عوامل سیاسی (آقا محمدی: ۱۳۹۹)

انواع اندیشمند نظامی: در طول تاریخ تفکر بشری به چند دسته اندیشمند نظامی برمی‌خوریم:

- ۱- کسانی که فقط به بررسی موضوعات نظامی در قالب فلسفه، نظریه و اندیشه پرداخته‌اند و یا کار اصلی آن‌ها پرداختن به اندیشه‌های نظامی است؛ اندیشمند نظامی به معنای دقیق کلمه این گروه هستند. در میان این گروه می‌توان از افرادی چون «سون تزو»، «لیدل هارت»، «کلاوزویتس»، «ماژینی» و... یاد کرد.
- ۲- کسانی که در عمل بنیان‌گذار نوعی اندیشه نظامی بوده‌اند، هرچند به صورت مدون اندیشه خود را مطرح نساخته‌اند؛ به‌عنوان مثال کوروش اول، نادرشاه افشار، کریم‌خان زند و... در این دسته قرار می‌گیرند.
- ۳- کسانی که در کنار سایر کارها و فعالیت‌های فکری و ملی خود به ارائه ایده‌ها، افکار و نظریه‌ها و به‌طورکلی اندیشه‌های نظامی پرداخته‌اند، افرادی چون افلاطون، ابونصر فارابی، ابن‌سینا. (آقا محمدی، ۱۳۹۷: ۱۰)

اندیشه‌های دفاعی - نظامی در دین مبین اسلام: اسلام باتکیه بر اصول و بنیان‌های انسانی یعنی توحید،

برابری آدمیان، تشکیل امت بر اساس بیعت، آزادی و صلح و ضرورت حفظ این مبانی، جنگ را به‌مثابه ضرورتی انسانی و اجتماعی موردتوجه قرار داده است؛ بنابراین جنگ از احکام و مسائل تأییدی در دین اسلام تلقی می‌شود که در این مجال به بخش‌های عمده اندیشه‌های دفاعی - نظامی در دین مبین اسلام پرداخته می‌شود.

در قرآن و حدیث، مسلمانان به مدارا، دوستی و صلح‌کردن با برادران ایمانی و نیز مخاصمه‌نکردن با غیرمسلمانان تشویق شده‌اند. پیامبر اسلام (صلی الله و علیه و آله و سلم) برای زدودن روح انتقام‌جویی و جنگ‌طلبی از خلق و خوی اعراب، به‌عنوان نخستین مسلمانان، بسیار

کوشید، از جمله در سراسر دوران اقامت در مکه به جنگ و درگیری رضایت نداد و به دستور الهی در برابر آزار و اذیت مشرکان، یاران خود را به خویشتن‌داری و خودداری از جنگ سفارش کرد. (سوره حجر: آیه ۸۵ و ۹۳ و ۹۴)

اصول حاکم بر اندیشه دفاعی - نظامی اسلام

الف- دفاع	ب- عبادت و قداست جهاد و جنگ
پ- تکلیف و مسئولیت	ت- کمال رزم
ث- فضیلت جهاد در راه خدا	ج- بسیج رزمی و تدارک مهمات و سلاح
چ- مقابله به مثل	ح- زمان و مکان جنگ
خ- مقررات جنگ	د- جهاد
ذ- هم‌زیستی مسالمت‌آمیز	ر- صلح
ز- وفاداری به تعهدات (جمشیدی، ۱۳۸۳: ۴۶۸-۴۵۴)	

اسلام وقوع جنگ را جبری و خارج از قلمرو اختیار انسان‌ها نمی‌داند، بلکه معتقد است انسان‌ها می‌توانند از وقوع جنگی جلوگیری کنند و یا جنگی را که شروع شده و اتفاق افتاده است، متوقف سازند. هدف جنگ در اسلام ابتدا دفاع از دین و سپس دفاع از آب‌و‌خاک، جان و مال و ناموس است. (آقا محمدی، ۱۳۹۷: ۹۴)

اندیشه نظامی امام خمینی (رحمه‌الله علیه)

دفاع نظامی در اندیشه امام خمینی (رحمه‌الله علیه) یکی از ابعاد دفاع همه‌جانبه است که این دفاع در سه سطح و عرصه ملی، جهان اسلام و جبهه جهانی مستضعفین قابل تبیین است. در اندیشه دفاعی امام خمینی (رحمه‌الله علیه) مردمی بودن دفاع، آمادگی‌های همه‌جانبه دفاعی، خودباوری، استقامت، وحدت، سازمان و ساختار کارآمد دفاعی، هوشیاری و دشمن‌شناسی برای بازدارندگی و دفع تجاوز دشمن، حفظ اسلام و نظام جمهوری اسلامی، حفظ استقلال و شرف ملت، تنبیه متجاوز و... از اهمیت بالا برخوردار است.

مهم‌ترین اهداف دفاع نظامی در اندیشه دفاعی امام خمینی (رحمه‌الله علیه)

- ۱- دفع تجاوز دشمن
- ۲- حفظ اسلام
- ۳- دفاع از مرز جغرافیایی و تمامیت ارضی کشور
- ۴- دفاع از استقلال و شرف ملت

۵- تنبیه متجاوز و جبران خسارت (فرزندی، ۱۳۹۹)

نظریه دفاعی نظامی فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

جنگ پدیده‌ای است ناشی از خوی تجاوزطلبی و زیاده‌خواهی‌های نظام سلطه و استکبار جهانی علیه ملل مسلمان و مستضعف جهان. وظیفه این ملت‌ها بدو اتخاذ تدابیر بازدارنده و سپس ایستادگی در برابر قدرت‌های زورگو و زیاده‌طلب شیطانی است.

دفاع مقتدرانه و عزتمندانه از ارزش‌ها و آرمان‌های اسلامی، انقلابی، ملی و انسانی و حفاظت از استقلال، تمامیت ارضی، نظام اسلامی و منافع ملی در پرتو آموزه‌های دفاعی مکتب اسلام در سرلوحه اهداف دفاعی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران قرار دارد.

تقویت همه‌جانبه قدرت دفاعی نیروهای مسلح در ابعاد معنوی و مادی آمادگی با اولویت بُعد معنوی به منظور خنثی‌سازی تهدیدات و حفظ امنیت و منافع ملی از اولویت‌های راهبردی نیروهای مسلح ج.ا.ا. است. حاکمیت صالحان، حفظ وحدت، رشد فضائل اخلاقی و کرامت انسانی، دین‌محوری، پیوستگی مردم و حکومت، ظرفیت‌سازی قدرت نرم و سخت دفاعی با استفاده از فرصت‌های محیطی، قدرت‌سازی صلح‌طلبانه، حفظ استقلال و تقویت اقتدار ملی از ارزش‌های اساسی دینی و ملی حاکم بر محیط جنگ و دفاع است.

درنهایت: «ایجاد قدرت دفاعی بازدارنده و مقاومت در برابر تجاوزطلبی و زیاده‌خواهی‌های نظام سلطه در چارچوب ارزش‌ها و آرمان‌های اسلامی، انقلابی، ملی و انسانی به منظور پاسداری و دفاع از ارزش‌های دینی و ملی، نظام اسلامی، استقلال، تمامیت ارضی و منافع ملی». (آقا محمدی، ۱۳۹۹)

چارچوب نظری:

به‌منظور انجام نظام‌مند این پژوهش چارچوب نظری بر اساس نظریه جمشیدی طراحی شده است، وی معتقد است که تفکرات و تجارب نظامی و دفاعی به‌علاوه مبانی نظری اندیشه‌ها همگام با تحولات نظامی، سازنده مباحثی هستند که ما از آن، تحت عنوان «اندیشه نظامی» و مبانی آن یاد می‌کنیم، در واقع می‌توانیم اندیشه نظامی را به‌مثابه مثلی تصور نماییم که سه عنصر مبانی نظری و عقیدتی، تفکرات و تجارب نظامی و تحولات سیاسی و نظامی (مبانی سیاسی - نظامی) سه رأس آن را تشکیل می‌دهند. (جمشیدی، ۱۳۸۰: ۳۷).

شکل ۱: مدل مفهومی

براساس این مدل، «مبانی نظری و عقیدتی» یکی از رئوس مثلث اندیشه نظامی است و در این مقاله فقط به مبانی اعتقادی به عنوان زیر مجموعه مبانی نظری و عقیدتی پرداخته‌ایم.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش توسعه‌ای - کاربردی، با رویکرد کیفی است و از روش تحقیق و تجزیه و تحلیل کیفی «تحلیل محتوا» استفاده شده است؛ جامعه آماری و منابع مورد استفاده همگی دست‌اول بوده و شامل سخنرانی‌های عمومی و خصوصی، مصاحبه رسمی، کتاب و دست‌نوشته (وصیت‌نامه، یادداشت و...) است و نمونه‌گیری از جامعه آماری تا اشیاع داده‌ها انجام شده است. برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز، از روش کتابخانه‌ای (اسنادی) و با ابزار فیش‌برداری اسناد و مدارک دست‌اول و آرشیو سازمانی، مورد استفاده قرار گرفته است.

به منظور تحلیل هرچه دقیق‌تر بیانات و آثار سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی در خصوص مبانی اعتقادی مؤثر بر شکل‌گیری اندیشه نظامی، ابتدا مفاهیم مرتبط با این موضوع استخراج گردیده و محتوای آن به صورت دقیق مورد تحلیل قرار گرفته است. تحلیل محتوا به دنبال این بود که میزان تأکیدات شهید عزیز در ارتباط با موضوع را بررسی نماید. در تحلیل محتوا مفاهیم و کلمات کلیدی مربوط با بحث به گونه‌ای انتخاب و احصاء گردید تا بتواند تمام مفاهیم بیان شده را به طور کامل پوشش دهد. جستجوی مفاهیم و متن‌کاوی در بیانات، آثار و سخنرانی‌های شهید صورت گرفته و به منظور تحلیل محتوا کیفی، ابتدا مجموعه سخنرانی‌ها، بیانات و آثار، جمله به جمله بررسی گردید و در نهایت مفهوم‌پردازی و سپس مقوله‌بندی شده است.

لینکلن و گوبا (۱۹۸۵) چهار شاخص را برای اعتبار علمی روش‌های کیفی به وجود آورده‌اند که عبارت‌اند از: اعتبار، اعتماد، تأییدپذیری و انتقال‌پذیری. در این پژوهش نیز برای روایی و پایایی مطالعه از این چهار شاخص استفاده شده است.

تعاریف عملیاتی

مقوله‌ها: مقوله‌ها، سرفصل‌ها یا عناوینی هستند که اساس کار محقق قرار می‌گیرند و برحسب واحدهای مختلف طبقه‌بندی می‌شوند. در این صورت اگر همه‌ی مشاهدات تحت یکی از صفات موجود در یک مفهوم از مفاهیم اندیشه نظامی شهید سلیمانی کدگذاری شوند، مسئله‌ی مبنای مشاهده به‌آسانی حل می‌شود و مقوله‌ها به‌درستی استخراج می‌گردد.

مبانی، تفکرات، تجارب و تحولات: در بررسی اندیشه‌ی نظامی شهید سلیمانی، درمی‌یابیم که سه عنصر مبانی نظری و عقیدتی، تفکرات و تجارب نظامی و تحولات سیاسی و نظامی به‌گونه‌ای هماهنگ وجود دارد و اندیشه نظامی شهید سلیمانی را شکل می‌دهد.

اندیشه نظامی: اندیشه نظامی از سه عنصر مبانی نظری و عقیدتی، تفکرات و تجارب نظامی و تحولات سیاسی و نظامی، تشکیل می‌گردد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

در این تحقیق از رویکرد عرفی یعنی به‌دست‌آوردن اطلاعات مستقیم و آشکار از مطالعه، بدون تحمیل کردن مقوله یا نظریه‌های ازپیش‌تعیین‌شده برای تحلیل محتوا استفاده شده است. در این راستا در گام نخست، بر روی گزاره‌ها و جمله‌های متون جامعه آماری که تشکیل شده از سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها، دست‌نوشته‌ها و کتاب تألیفی سردار سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی، با واحد ثبت «جمله»، کدگذاری باز به‌صورت یکجا انجام شده تا «مفاهیم» به دست آید.

در گام دوم، در کدگذاری محوری، بنا به موضوع مطروحه در هر سؤال فرعی، «مؤلفه‌ها» (که از سطح انتزاعی بالاتری برخوردار هستند)، با دسته‌بندی «مفاهیم» استخراج شده، حاصل شده است.

در گام سوم، «مؤلفه‌ها» به‌وسیله کدگذاری انتخابی، «مقوله‌ها»ی اصلی را تشکیل داده‌اند؛ با انتخاب واحد معنایی به‌صورت دقیق، تلاش شده هیچ داده‌ای به‌طور سهوی وارد مقوله‌بندی نشود و به‌منظور حفظ قابلیت اعتماد، عوامل عدم قطعیت و عوامل پدیدار شونده، همگی برشمرده شوند؛ در هر مرحله نیز، مطابق الگوی ارائه‌شده تا رسیدن به اشباع، کدگذاری انجام گرفته است.

به علت کثرت داده‌ها و مفاهیم، در جدول ۱، خلاصه‌ای از شیوه‌ی تخصیص کدها در مرحله کدگذاری باز آمده است.

جدول ۱: قسمتی از کدگذاری باز مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه شهید سلیمانی

منبع	شناسه	گزاره	شناسه	مفهوم
سخنرانی خصوصی در مراسم افطاری رزمندگان لشکر ۴۱ ثارالله کرمان	۲۲۶ب	ما دشمنان را تحقیر می‌کنیم به لطف خداوند	۱۶م	تحقیر دشمنان لطف خدا
		با اتکا به خدا	۱۷م	اتکا به خدا
		با اطمینان به خدا	۱۸م	اطمینان به خدا
		با اعتماد به خدا	۱۹م	اعتماد به خدا
		ما در محاسباتمان خدا را داریم	۲۰م	مدنظر قرار دادن خدا در محاسبات
		قدرت ما اتکا به خداست	۲۱م	قدرت ما اتکا به خداست
		قدرت ما ایمان به خداست	۲۲م	قدرت ما ایمان به خداست
		قدرت ما اعتقاد به نصرت خداست	۲۳م	قدرت ما اعتقاد به نصرت خداست
		با این اعتقاد زندگی می‌کنیم	۲۴م	با این اعتقاد (به خدا) زندگی می‌کنیم
جلسه عملیات والفجر ۱۰ با حضور شهید حاج قاسم سلیمانی ۶۶/۱۲	۵۷ب	شهادت می‌دهم به اصول دین اشهد أن لا اله الا الله و اشهد أن محمداً رسول الله و اشهد أن امیرالمؤمنین علی ابن ابی طالب و اولاده المعصومین اثنی عشر ائمتنا و معصومیننا حجج الله	۴۵م	شهادت به اصول دین
		شهادت می‌دهم که قیامت حق است.	۴۶م	شهادت می‌دهم که قیامت حق است.
		بهشت و جهنم حق است	۴۷م	شهادت به معاد
		قرآن حق است	۴۸م	قرآن حق است
		توحید، معاد، عدل، امامت، نبوت حق است.	۴۹م	شهادت به اصول دین
سخنرانی خصوص دربارۀ دفاع مقدس در زمان دفاع اهواز	۳۱ب	می‌گویم این‌ها شهدای حقیقی اصول دین بودند؛ یعنی همه اصول دین در وجود آن‌ها تبلور پیدا کرده بود.	۵۴م	تبلور اصول دین در شهدا

منبع	شناسه	گزاره	شناسه	مفهوم
سخنرانی عمومی در یادواره شهدای خیبان فیروزآباد کرمان دهه ۸۰	ب۱۳۷	معتقد هستیم در قیامت و فردای معاد آن چیزی که به نمایش گذاشته خواهد شد؛ اصل عمل هست	م۶۱	اعتقاد به قیامت
	ب۲۱۶	عمل حسن دیدنش در محضر پیغمبر عظیم‌الشأن اسلام در محضر همه انسان‌ها خیلی لذت‌بخش‌تر از پاداش عمل هست	م۶۲	دیدن عمل خوب در قیامت لذت بخش‌تر از پاداش عمل هست
		دیدن یک صحنه عمل قبیح خیلی بدتر و شکننده‌تر از مجازات آن عمل هست	م۶۳	دیدن عمل قبیح خیلی بدتر از مجازات آن عمل هست
سخنرانی در لشکر ۴۱ کرمان ۹۷/۳	ب۲۱۶	همه ما در بستر مرگیم. همه ما در حال مرگیم. نه در بستر مرگ، در حال مرگیم	م۶۴	اعتقاد به معاد در طول زندگی
سخنرانی عمومی در مراسم یادواره شهدا عملیات رمضان همدان ۹۷/۵	ب۲۱۷	ما ما [انسان‌ها] هم ممکن هر لحظه زنگ خطر عمرمان به صدا درمی‌آید	م۶۵	یاد مرگ
سخنرانی خصوصی در جمع پاسداران در قرارگاه لشکر ۴۱ ثارالله اهواز	ب۸۱	بعثت نبی مکرم اسلام و آن حادثه بعثت، آن انقلاب و آن حادثه یک سرمایه عظیم را برای ما به وجود آورد و ما را به یک اقیانوس عظیم الهی به نام اسلام پیوند داد	م۸۰	حضرت محمد (صلی الله و علیه و آله و سلم) سرمایه عظیمی به نام اسلام به بشریت داد
		بعد هم در درون اسلام، به آن اساس اسلام و آن عصاره اسلام و عطر اسلام، اهل‌بیت که ما افتخار پیدا کردیم که نام شیعه را و تشیع را بر خودمان بگذاریم.	م۸۱	اعتقاد و افتخار به شیعه بودن

کدگذاری محوری

کدگذاری محوری، مرحله دوم تجزیه و تحلیل در روش تحلیل محتوا است. هدف این مرحله ترکیب بندی و دسته بندی بین مفاهیم ایجاد شده در مرحله کدگذاری باز است. نحوه تبدیل مفاهیم به دسته بندی کلی (مؤلفه ها)، طی مرحله کدگذاری محوری، در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲: کدگذاری محوری مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه شهید سلیمانی

مؤلفه	شناسه	مفهوم	شناسه
شناخت خدا	۱ل	شناخت و معرفت به خداوند با تفکر در هستی	۱۵م
		خداشناسی و ترس از خدا	۹۰۵م
اعتقاد و ایمان به خدا	۲ل	با این اعتقاد (به خدا) زندگی می کنیم	۲۴م
		مهم ترین فاکتور هجوم به دشمن ایمان راسخ رزمنده هست	۲۸م
		تا بنده خدا نشوی آزاد نمی شوی	۵۵۷م
		ایمان به خدا در پیروزی	۵۷۵م
		پیروزی در جنگ به وسیله ایمان	۸۸۲م
		باور و اعتقاد رزمندگان به خدا	۱۰۵۰م
		غلبه بر ترس با توسل به ایمان و نماز	۱۱۹۸م
		قدرت ما اعتقاد به خداست	۱۷۷۷م
حب الهی	۳ل	حب الهی	۴۳۷م
		وجود انسان اگر از محبت خدا پر شود از سایر محبت ها خالی می شود	۵۰۶م
		حب خدا ویژگی شهیدان	۵۳۱م
اعتقاد به قدرت لایزال الهی	۴ل	قدرت خدا زوال ناپذیر است	۵۷۲م
		بقا با پیوند به قدرت خدا	۵۷۳م
اعتقاد به تقدیر الهی	۵ل	عاقبت همه به دست خداست	۱۱م
		موفقیت و پیروزی ایران مشیت الهی است	۱۶۲۲م
توکل و اعتماد به خدا	۶ل	اتکا به خدا	۱۷م
		اطمینان به خدا	۱۸م
		اعتماد به خدا	۱۹م
		عدم ترس از اقدامات دشمن با توکل به خداوند	۱۳۳۹م
		توکل به خدا در جهاد	۷۱۱م
		اعتقاد به توکل به خدا در امور	۱۹۶۰م
		ریسک با منطق و توکل به خدا انجام شود	۱۹۵۸م

مؤلفه	شناسه	مفهوم	شناسه
		هر کاری که مبنایش خدا باشد، برکت دارد	م۱۹۵۶
اعتقاد به نظر خدا	۷ل	نظر خدا بر رزمندگان اسلام است	م۷
		خداوند به این انقلاب نظر دارد	م۲۷۴
		خداوند به خون شهیدان نظر دارد	م۲۷۵
		خداوند به گذشت، ایثار و فداکاری رزمندگان اسلام نظر دارد	م۲۷۶
امید به نصرت الهی	۸ل	یاری خدا نصیب رزمندگان اسلام هست	م۴
		نصرت الهی و نظر الهی با جبهه و رزمندگان اسلام هست	م۵
		یاری کردن دین خدا بعد انتظار یاری از خدا	م۷۰۶
		نصرت الهی به دست مجاهد محقق می شود	م۷۱۹
امید به لطف و فضل الهی	۹ل	امید به فضل الهی به خاطر جهاد در راه خدا	م۴۲۵
		امید به لطف خدا به خاطر جهاد در راه خدا	م۴۲۹
		یک بچه روستایی که مورد لطف خدا قرار گرفته ام	م۳۷۶
امید به عفو خدا	۱۰ل	امید به عفو کرم خداوند در قیامت	م۴۱۹
		امید به عفو خداوند	م۴۲۰
رضایت خداوند	۱۱ل	اقدامات اگر مورد قبول خداوند باشد ارزشمند است	م۳۹۶
اعطا پیروزی به مردم ایران توسط خدا	۱۲ل	پیروزی را خدا به مردم ایران عطا فرموده است	م۲۰۱
		اراده خدا بر پیروزی انقلاب اسلامی است	م۶۴۰
اعتقاد و احترام به قرآن	۱۳ل	قرآن ثقل اکبر هست	م۴۰
		احترام به قرآن به عنوان مبنای اساسی وحی	م۴۱
		هیچ ادبی بالاتر از ادب به قرآن نیست،	م۴۲
		قرآن محور هست، پایه هست، بنیان هست، اساس هست	م۴۳
		قرآن مقدم بر اولیای الهی است	م۴۴
		قرآن حق است	م۴۸
		منابع مادر قرآن و سنت هست	م۴۵۴
اعتقاد به اصول دین	۱۴ل	شهادت به اصول دین	م۴۵
		شهادت به اصول دین	م۴۹
		تبلور اصول دیدن در شهدا	م۵۴
اعتقاد به نبوت	۱۵ل	حضرت محمد (صلی الله و علیه و آله و سلم) آخرین پیامبر است	م۷۸
		دلیل ارسال پیامبران و ائمه معصومین نیاز انسان به مربی، هادی و رهبر	م۴۶۸

مؤلفه	شناسه	مفهوم	شناسه
		است	
		حضرت محمد (صلی الله و علیه و آله و سلم) سرمایه عظیمی به نام اسلام به بشریت داد	۸۰م
		پیامبر در سخت‌ترین شرایط دعوت به اسلامی می‌کرد	۸۲م
اعتقاد به اسلام	۱۶ل	اعتقاد به اسلام و حقیقت دین	۸۵م
		نجات‌بخشی دین اسلام	۹۷م
		اسلام به‌عنوان حرکتی مانند سرچشمه سرمنشأ است	۱۲۳۰م
		زندگی ما برای خدمت به اسلام است	۸۸۹م
		شاکله دینی ما برگرفته از الگوهای عملی در اسلام است	۱۰۷۶م
تمسک به آثار دین اسلام	۱۷ل	اخلاق اسلامی از آثار اسلامی است	۸۴۹م
		مهم‌ترین ودیعه اسلام اخلاق، رفتار و سیره ائمه معصومین (علیه السلام) است که باید به آن تمسک جست	۱۱۳۴م
اعتقاد به اسلام ناب و مشخصه‌های بارز آن	۱۸ل	عقلانی بودن، علمی بودن و اتکا به کتاب و سنت سه رکن اسلام ناب هست	۸۹م
		از مشخصه‌های مهم اسلام ناب دفاع از پابرهنگان و مظلومان است	۶۶۰م
		از مشخصه‌های مهم اسلام ناب امیدبخشی است	۶۶۱م
		در اسلام ناب، عزت، قدرت و ثروت توأم با معنویت درست است	۶۶۴م
		صلابت از مشخصات اسلام ناب است	۶۶۵م
		آزادی حقیقی از مشخصات اسلام ناب است	۶۶۷م
		معنویت از مشخصات اسلام ناب است	۶۶۸م
		اسلام ناب با حاکمیت ولی فقیه تبیین می‌شود.	۱۹۶۹م
		از مشخصه‌های مهم اسلام ناب ظلم‌ستیزی است	۱۹۷۲م
از مشخصه‌های مهم اسلام ناب عدالت‌خواهی است	۱۹۷۳م		
عمل به احکام اسلام	۱۹ل	رفتار و عمل به احکام هدایت‌کننده است	۸۵۰م
		توصیه به آحاد رزمندگان برای شرکت در نماز جماعت در جبهه	۲۶۳م
		تشویق رزمندگان به شرکت در نماز جماعت	۲۶۴م
		ثواب نماز جماعت برای رزمنده هست	۲۶۵م
		عدم ترک نماز توسط مجاهد	۷۱۴م
تثبیت ارزش‌های اسلامی با	۲۰ل	خون شهیدان صدر اسلام تثبیت‌کننده ارزش‌های اسلامی	۸۶م
		خون شهیدان کربلا تثبیت‌کننده ارزش‌های اسلامی	۸۷م

مؤلفه	شناسه	مفهوم	شناسه
خون شهیدان		خون شهیدان انقلاب اسلامی تثبیت‌کننده ارزش‌های اسلامی	۸۸م
اعتقاد به حقانیت مرگ	۲۱ل	فناپذیری انسان	۴۴۳م
		اعتقاد به مرگ	۴۱۳م
		حقانیت مرگ	۲۹۴م
		یاد مرگ	۶۵م
اعتقاد به معاد	۲۲ل	شهادت به معاد	۴۷م
		اعتقاد به معاد	۵۵م
		اعتقاد به قیامت	۶۱م
		شهادت می‌دهم که قیامت حق است.	۴۶م
		مسلمان باید اعتقاد به قیامت داشته باشد	۵۸م
		اعتقاد به معاد در طول زندگی	۶۴م
لزوم قیامت و معاد	۲۳ل	دلیل لزوم معاد	۵۱م
		اعتقاد به آخرت و پل صراط	۴۲۶م
		اندیشه در مورد آخرت و شهدا	۴۰۷م
اعتقاد به جایگاه والای امام علی (علیه السلام) در اسلام	۲۴ل	جایگاه علی (علیه السلام) همچون کعبه نسبت به مؤمنان بود	۱۱۵م
		محوریت و مرکزیت مذهب امام علی (علیه السلام) هست	۱۱۶م
		تربیت امیرالمؤمنین (علیه السلام) در زیر سایه پیغمبر اکرم (صلی الله و علیه و آله و سلم)	۱۱۷م
		صورت گرفته است.	
		نامه‌های امام علی (علیه السلام) کلیدی برای فهم الگوی حکمرانی ایشان است	۱۲۳م
		درک مراحل وحی به پیامبر (صلی الله و علیه و آله و سلم) توسط امام علی (علیه السلام)	۱۱۹م
		فداکاری امام علی (علیه السلام) برای اسلام	۱۲۱م
جاذبه شهادت در نزد امیرالمؤمنین (علیه السلام)	۱۲۴م		
نقش امام حسین (علیه السلام) در تشیع	۲۵ل	نقش امام حسین (علیه السلام) در عالم تشیع	۱۲۵م
		قیام امام حسین (علیه السلام) در تاریخ بشری نقش داشت.	۱۲۷م
		امام حسین (علیه السلام) با عروج خودش که قرآن و حقیقت قرآن ناطق بود با عروج خودش اسلام را تضمین کرد	۱۳۵م
		ما انقلاب اسلامی و دفاع مقدس‌مان را مدیون امام حسین (علیه السلام) هستیم	۱۳۴م
		قیام امام حسین (علیه السلام) ادای تکلیف و دفاع از اسلام بود بدون توجه به شرایط	۱۳۹م
حادثه کربلا و	۲۶ل	حادثه کربلا عظیم و جامع بود در دنیای اسلام	۱۲۸م

مؤلفه	شناسه	مفهوم	شناسه
لزوم عبرت‌آموزی		حادثه کربلا نوش‌دارویی است برای شفای بشریت	۱۳۶م
		حادثه کربلا، جنگ مقدسی که با جامعیت معرف اهل‌بیت در دین، رفتار و اخلاق بود	۱۱۰۴م
		برای درک و عبرت‌آموزی از حادثه عاشورا باید به ریشه‌های آن بنگریم	۱۳۲م
		آنچه باید به فرزندان خودمان از عاشورا بیاموزیم عبرت است	۱۳۳م
		عبرت‌آموزی از حادثه کربلا	۱۲۹م
الگوگرفتن و تأسی به حادثه کربلا	۲۷ل	دفاع از اسلام و کشورمان با الگوگرفتن از قیام امام حسین (علیه السلام)	۱۴۰م
		شیعه هیچ‌وقت زیر بار ظلم و زور نرفته و تابع قیام امام حسین (علیه السلام) است	۳۳۵م
		در فرهنگ انقلاب و جنگ متکی به فرهنگ عاشورا هستیم	۱۱۱۸م
		لزوم تمسک به معرفت و فرهنگ برآمده از راه امام حسین (علیه السلام)	۱۳۷م
		تأسی به امام حسین (علیه السلام) در دفاع و شهادت	۱۵۲۶م
		الگو قراردادن امام حسین (علیه السلام) در دفاع از کشور	۱۸۴م
		الگوی گرفتن از شب عاشورا در شب عملیات	۱۱۱۳م
		فرهنگ عاشورا بن‌بست در جنگ ندارد هرچند دشمن قوی باشد	۱۱۱۹م
		عاشورا در فرهنگ اسلام و شیعه پیروزی است	۱۱۱۷م
رهرو امام حسین (علیه السلام) بودن عاقبت‌به‌خیری است	۳۴۳م		
جهاد در راه خدا فریضه است	۲۸ل	مجاهدت فی سبیل‌الله	۴۳۴م
		جهاد برای خدا بود	۸۸۵م
		جهاد در راه خدا عبادت است	۶۸۸م
		جهاد فریضه است	۶۹۲م
		یکی از رکن‌های اساسی اسلام جهاد است	۱۰۰۷م
		جهاد یک تکلیف فردی است.	۸۹۹م
		ما جهاد در راه خدا را بزرگ‌ترین پیروزی و عنایت خدا می‌دانیم	۸۹۱م
		جهاد در راه خدا اجر بالایی دارد	۷۴۶م
جهاد در راه خدا عزت است و ذلت ندارد	۸۹۵م		
حج باشکوه‌ترین عبادت	۲۹ل	در بین عبادت‌های جمعی حج باشکوه‌ترین است	۲۵۹م
		اوج عرفان در روزهای عرفه و عید قربان هست	۲۶۰م
مصائب اهل‌بیت	۳۰ل	شهادت اهل‌بیت (علیه السلام) سرآغازی بر انحراف از تعالیم پیامبر (صلی الله و علیه	۱۱۰م

مؤلفه	شناسه	مفهوم	شناسه
		و آله و سلم) بود	
		سیلی به حضرت فاطمه (سلام الله علیها)، سیلی به سیره اسلام است	م ۱۱۱
		توسل به حضرت فاطمه (سلام الله علیها)	م ۱۱۲
توسل به معصومین (علیه السلام)	ل ۳۱	توسل به اهل بیت (علیه السلام)	م ۴۲۱
		اعتقاد به توجه و نظر ائمه اطهار (علیه السلام)	م ۴۴۱
		با توسل رزمندگان به ائمه (علیه السلام) جبهه محل نزول آنها است	م ۲۶۶
قدرشناسی از رزمندگان	ل ۳۹	تقدیر از رزمندگان اسلام توسط فرمانده کل قوا	م ۸
		قدرشناسی وحدت و مقاومت	م ۷۹۳
ولایت فقیه جزو اصول است	ل ۴۹	یکی از اصول ولایت فقیه و رهبری است	م ۱۲۲۱
		اعتقاد به ولایت فقیه جزو اصول است	م ۱۶۷۳
		ولایت فقیه، جمهوری اسلامی و نظام اسلامی اصل هستند	م ۱۹۱۳
		ولایت فقیه، جمهوری اسلامی و ارزش‌ها اصول هستند.	م ۱۶۸۰
حکومت اسلامی جزو اصول است	ل ۵۰	رهبری، ارزش‌های نظام و اصل حکومت اسلامی خط قرمز است	م ۱۶۸۴
		عمل به اصول قرار گرفتن در مسیر انقلاب و رهبری است.	م ۱۶۷۸
		اعتقاد به جمهوری اسلامی جزو اصول است	م ۱۶۷۴
قانون اساسی جزو اصول است	ل ۵۱	قانون اساسی ارزش و اصل هست	م ۱۹۲۱
استقلال کشور جزو اصول است	ل ۵۲	اداره کشور باید بر پایه اصل استقلال باشد	م ۱۶۸۳
احترام به مردم جزو اصول است	ل ۵۳	احترام به مردم عبادت و جزو اصول است	م ۱۶۷۷
کار افراد پاک‌دست جزو اصول است	ل ۵۴	به‌کارگیری افراد پاک‌دست و خدمتگزار جزو اصول است	م ۱۶۷۵
مبارزه با فساد جزو اصول است	ل ۵۵	مقابله با فساد و تجمل‌گرایی جزو اصول است	م ۱۶۷۶

مؤلفه	شناسه	مفهوم	شناسه
دفاع از اصول	۵۷ل	اصول زمان انقلاب و دفاع مقدس باید در جامعه جاری باشد	م ۱۹۰۵
		توجه به اصول باعث وحدت در جامعه می شود	م ۱۹۱۶
		دفاع از اصول با عبور از خطوط	م ۱۶۷۹
		باید به عنوان مدافع از اصول دفاع کنیم	م ۳۲۸
پیروزی با پایبندی به اصول	۵۸ل	پیروزی با پیروی از اصول امکان پذیر است	م ۲۴۱
		شکست دشمنان با پایبندی به اصول	م ۲۴۲

کدگذاری انتخابی مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه شهید سلیمانی

طی کدگذاری محوری، از ۱۳۶ مفهوم، تعداد ۴۱ مؤلفه استخراج شده است. در مرحله کدگذاری انتخابی نیز با استفاده از روش تحلیل محتوا و نرم افزار مکس. کیو. دا ۲۰۲۰ در موضوع «مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه شهید سلیمانی» در قالب جدول ۳ پرداخته شده است.

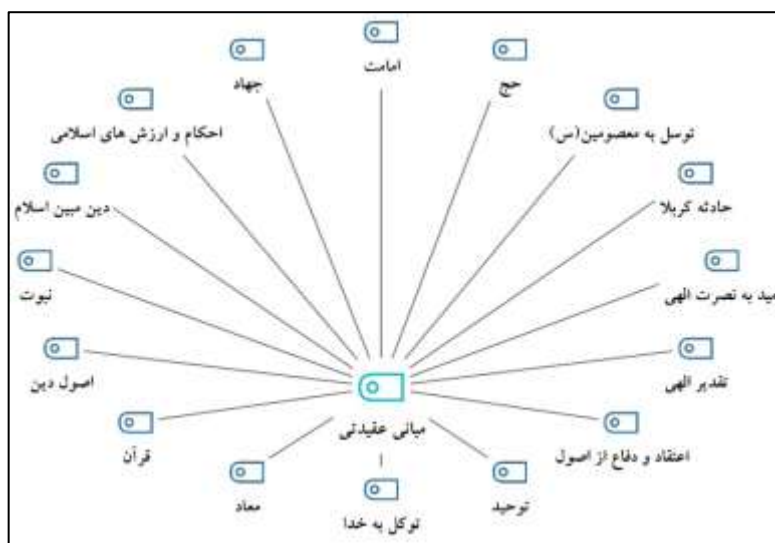
جدول ۳: کدگذاری انتخابی مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه شهید سلیمانی

مقوله	مؤلفه	شناسه
توحید	شناخت خدا	۱ل
	اعتقاد و ایمان به خدا	۲ل
	حب الهی	۳ل
	اعتقاد به قدرت لایزال الهی	۴ل
تقدیر الهی	اعتقاد به تقدیر الهی	۵ل
	اعتقاد به نظر خدا	۷ل
	رضایت خداوند	۱۱ل
توکل به خدا	توکل و اعتماد به خدا	۶ل
امید به نصرت الهی	امید به نصرت الهی	۸ل
	امید به لطف و فضل الهی	۹ل
	امید به عفو خدا	۱۰ل
	اعطا پیروزی به مردم ایران توسط خدا	۱۲ل
قرآن	اعتقاد و احترام به قرآن	۱۳ل

مقوله	مؤلفه	شناسه
اصول دین	اعتقاد به اصول دین	۱۴ل
نبوت	اعتقاد به نبوت	۱۵ل
دین مبین اسلام	اعتقاد به اسلام	۱۶ل
	تمسک به آثار دین اسلام	۱۷ل
	اعتقاد به اسلام ناب و مشخصه‌های بارز آن	۱۸ل
احکام و ارزش‌های اسلامی	عمل به احکام اسلام	۱۹ل
	تثبیت ارزش‌های اسلامی با خون شهیدان	۲۰ل
معاد	اعتقاد به حقانیت مرگ	۲۱ل
	اعتقاد به معاد	۲۲ل
	لزوم قیامت و معاد	۲۳ل
امامت	اعتقاد به جایگاه والای امام علی (علیه السلام) در اسلام	۲۴ل
حادثه کربلا	نقش امام حسین (علیه السلام) در تشیع	۲۵ل
	حادثه کربلا و لزوم عبرت‌آموزی	۲۶ل
	الگوگرفتن و تأسی به حادثه کربلا	۲۷ل
جهاد	جهاد در راه خدا فریضه است	۲۸ل
حج	حج باشکوه‌ترین عبادت	۲۹ل
توسل به معصومین (علیه السلام)	مصائب اهل بیت	۳۰ل
	توسل به معصومین (علیه السلام)	۳۱ل
اعتقاد و دفاع از اصول	ولایت فقیه جزو اصول است	۴۹ل
	حکومت اسلامی جزو اصول است	۵۰ل
	قانون اساسی جزو اصول است	۵۱ل
	استقلال کشور جزو اصول است	۵۲ل
	احترام به مردم جزو اصول است	۵۳ل
	به‌کارگیری افراد پاک‌دست جزو اصول است	۵۴ل
	مبارزه با فساد جزو اصول است	۵۵ل

مقوله	مؤلفه	شناسه
	دفاع از اصول	۵۷ل
	پیروزی با پابندی به اصول	۵۸ل

پس از کدگذاری انتخابی برابر جدول ۳، در راستای تبیین مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه شهید سلیمانی، به ۱۶ مقوله توحید، تقدیر الهی، توکل به خدا، امید به نصرت الهی، قرآن، اصول دین، نبوت، دین مبین اسلام، احکام و ارزش‌های اسلامی، معاد، امامت، حادثه کربلا، جهاد، حج، توسل به معصومین^(علیه السلام)، اعتقاد و دفاع از اصول دست پیدا نمودیم که در شکل ۲ آورده شده است.

شکل ۲: کدگذاری انتخابی مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه شهید سلیمانی

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف - نتیجه‌گیری

در چارچوب نظری تحقیق یکی از رئوس مثلث اندیشه نظامی، «مبانی اعتقادی و نظری» است^۱ که مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه نظامی شهید سلیمانی نیز زیر مجموعه این مبانی است؛ با عنایت به اینکه اصول‌دین، باورهای پایه دین اسلام است و شرط مسلمان بودن را اعتقاد به آن‌ها دانسته‌اند، و شهید سلیمانی که در یک خانواده مذهبی متولد و رشد نموده بود و از ابتدای زندگی بنا به گفته‌های خود شهید، پدر و مادر دین‌دار و معتقدی داشته است، لذا با باورهای دینی مذهبی شیعه پرورش یافته و مبانی اعتقادی‌اش نیز بر همین اساس شکل گرفته است؛ نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز مبین همین مسئله است بدین صورت که اعتقاد عمیق به اصول‌دین، شناخت، اعتقاد و توکل به خدا، نبوت و پیامبری نبی مکرم اسلام (صلی الله و علیه و آله و سلم)، معاد و جهان آخرت، امامت امامان شیعه (علیه السلام)، عدالت و فروع دین همانند نماز، روزه، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر و به‌خصوص تولی و تبری و... از خصوصیات بارز اعتقادی شهید سلیمانی بوده که در عمل نیز به عینه مشاهده گردیده است.

ب - پیشنهادها

- ۱- معاونت تربیت و آموزش سازمان‌های سپاه و ارتش و نیروهای تحت امر، جهت به کار بستن مبانی اعتقادی مؤثر بر اندیشه نظامی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی به‌عنوان یک الگوی نظامی موفق در حوزه مقاومت، از محتوی و نتایج پژوهش در تدوین برخی از دروس آموزشی مرتبط در مقاطع مختلف تحصیلی استفاده نمایند.
- ۲- فرماندهان نظامی و مدیران و مسئولان کشوری به‌منظور اتخاذ تصمیمات و سیاست‌گذاری دفاعی کشور به‌وسیله آشنایی بیشتر با اندیشه نظامی (به‌خصوص مبانی اعتقادی اندیشه نظامی شهید سلیمانی)، از محتوی و نتایج این پژوهش می‌توانند بهره‌برداری نمایند.
- ۳- دانشجویان گرایش اندیشه نظامی دانشگاه‌های نیروهای مسلح، به منظور دستیابی به اندیشه نظامی اندیشمندان ایرانی و اسلامی، مکاتب و ادیان مختلف، ادوار مختلف تاریخی ایران و...

^۱ با عنایت گسترده‌گی مبانی اعتقادی و نظری عنوان شده در چارچوب نظری و عدم امکان پرداختن به همه وجوه این مبانی در قالب مقاله، لذا در این مجال تنها به مبانی اعتقادی پرداخته شده است و سایر مبانی و اصول در رساله دکتری اینجانب با عنوان «تبیین اندیشه نظامی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی» به تفصیل آمده است.

با الگوگیری از ادبیات، روش تحقیق و نتایج حاصله از این پژوهش به‌عنوان یک روش مناسب، در تدوین بخش‌هایی از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های خود استفاده نمایند.

فهرست منابع:

- قرآن کریم، سوره حجر، آیه‌های ۸۵-۹۳-۹۴

- بیانات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) قابل دسترسی در: WWW.Khamenei.ir

کتاب

- آقا محمدی، داود، (۱۳۹۹)، روش‌های تحقیق کیفی و کاربرد در اندیشه نظامی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، جزوه درسی.
- آقا محمدی، داود، (۱۳۹۷)، اندیشه نظامی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، جزوه درسی.
- آمدی، عبدالواحد بن محمد تمیمی، (۱۳۶۶)، غررالحکم و درر الکلم، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی
- جمشیدی، محمدحسین؛ (۱۳۸۰)، مبانی و تاریخ اندیشه نظامی در ایران، تهران، انتشارات آرین.
- جمشیدی، محمدحسین؛ (۱۳۸۳)، مبانی و تاریخ اندیشه نظامی در جهان، تهران، انتشارات آرین.
- جمشیدی، محمدحسین؛ (۱۳۸۹)، مبانی اندیشه نظامی در اسلام، تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین (علیه السلام).
- جمشیدی، محمدحسین، (۱۳۹۶)، اندیشه نظامی امام علی (علیه السلام)، پروژه تحقیقاتی ستاد کل نیروهای مسلح.
- زهدی نسب، یعقوب، (۱۳۹۹)، سیرت‌حول اندیشه نظامی در جهان، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- فرهنگ عمید، حسن عمید، امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۰.
- فرهنگ معین، محمد معین، تهران، امیرکبیر، جلد ۱.
- لغت‌نامه دهخدا، علی‌اکبر دهخدا، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۲.
- کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۳۸۸)، اصول الکافی، تهران، دار الکتب الاسلامیه.
- معلوف، لوئیس، (۱۳۸۶)، المنجد عربی به فارسی، ج ۱، مترجم: محمد بندر ریگی، چاپ ششم، تهران.
- مطهری، مرتضی، (۱۳۹۵)، مجموعه آثار، تهران، صدرا، جلد ۲.

مقالات

- اسدی، مجید، آقا محمدی، داود، (۱۴۰۱)، مطالعه تطبیقی اندیشه نظامی سوسیالیسم و فاشیسم (از منظر اندیشمندان دو مکتب)، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، صص ۲۲-۱.
- باقری دولت‌آبادی، علی، (۱۴۰۰)، انقلاب اسلامی و مکتب‌سازی: نمونه موردی مکتب شهید حاج‌قاسم سلیمانی، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع ملی.
- حامدی سنجانی، علی رضا، بیک بیلندی، علی اصغر، (۱۴۰۱)، شناسایی ابعاد دانش اندیشه نظامی به روش فراترکیب، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، صص ۱۳۶-۱۱۵.

- شفیعی سیف آبادی، محسن، (۱۳۹۹)، بررسی مهم‌ترین شاخصه‌های امنیتی-نظامی مدیریت جهادی سردار سلیمانی از تشکیل لشکر ۴۱ ثارالله در سال ۱۳۶۰ تا مبارزات برون‌مرزی با داعش، دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، مکتب شهید سلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز.
- فرزندی، عباسعلی، (۱۳۹۹)، اصول اندیشه نظامی از منظر حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، دفتر مکتب اندیشه دفاعی، دعا.
- مقیمی، سید محمد، (۱۳۹۹)، رهبری اخلاص‌مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی، فصلنامه علمی «مدیریت اسلامی»، دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام).
- یداللهی، رضا، (۱۳۹۵)، تبیین اصول و مبانی مکتب دفاعی اسلام و ارائه‌ی نظریه‌ی دفاعی بر مبنای اندیشه دفاعی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع ملی.

منابع انگلیسی

- Lincoln, Y.S., & Guba, E. (1985). Establishing Trustworthiness, Naturalist Inquiry. Newbury Park, LA, Sage.